

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-27>

УДК 338.24

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ» АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

THEORETICAL CONTENT OF THE CONCEPT OF PRODUCTION POTENTIAL OF AN AGRICULTURAL ENTERPRISE

Карась Юлія Миколаївназдобувач вищої освіти СВО «Доктор філософії»,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9479-6107>**Karas Yuliia**

Poltava State Agrarian University

Стаття присвячена дослідженню теоретичної сутності та структури виробничого потенціалу аграрного підприємства. Обґрунтовано визначення поняття "виробничий потенціал", яке знаходиться в постійній трансформації, акцентовано увагу на різноманітних підходах в трактуванні даного поняття та визначено основні з них: ресурсний, структурний та цільовий. Проаналізовано провідні фактори та чинники, які впливають на потенціал підприємства в період його виробничої діяльності. Розглянуто структуру виробничого потенціалу, зазначено, що до елементів виробничого потенціалу можна віднести всі ті компоненти, які використовує підприємство в своїй діяльності з метою досягнення поставлених цілей. В статті запропоновано узагальнити підходи до визначення поняття "виробничий потенціал" та надано рекомендації щодо вдосконалення його структури.

Ключові слова: виробничий потенціал, аграрне підприємство, ресурси, потенціал, можливість підприємства.

The article is devoted to the study of the theoretical essence and structure of the production potential of an agricultural enterprise. It is proved that in modern conditions it is necessary to constantly analyze and evaluate the structure of production potential, because without it the strategic development and effective operation of the enterprise is impossible, and therefore the achievement of the set goals and objectives. The production potential of an agricultural enterprise is a fairly broad system. The availability of natural and material goods, labor, intellectual and investment resources is decisive in choosing the location of the enterprise. Economic efficiency of the enterprise is based on the rational use of resources. The definition of the concept of "production potential", which is in constant transformation, is substantiated, attention is focused on various approaches to the interpretation of this concept, and the main ones are identified: resource, structural and target. The leading factors and factors that influence the potential of the enterprise during its production activity are analyzed. In the process of production, the potential of the enterprise is influenced by objective and subjective factors. The structure of production potential is considered, it is noted that the elements of production potential include all those components that the enterprise uses in its activities in order to achieve its goals. It includes: potential of land resources and natural-climatic conditions, potential of fixed assets, potential of current assets, potential of non-current assets, labor potential. The article proposes to generalize approaches to the definition of "production potential" and provide the following definition: production potential is a set of existing and potential resources of the enterprise, which ensure the achievement of its goals under the influence of external and internal factors. The article also provides recommendations for improving its structure and including an innovative component, since information technology is also a significant resource in the production activities of the enterprise.

Keywords: production potential, agrarian enterprise, resources, potential, enterprise opportunity.

Постановка проблеми. Основним завданням аграрного підприємства в період війни є забезпечення продовольчої безпеки країни. Щоб вирішити це завдання в першу чергу необхідно організувати ефективне викорис-

тання всіх ресурсів підприємства, провести заходи по формуванню та нарощуванню ступеню виробничого потенціалу. Почати необхідно з визначення змісту та структури самого поняття "виробничий потенціал", без цього

неможливий стратегічний розвиток і ефективна діяльність підприємства, а отже досягнення поставлених цілей та завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні роки поняття виробничого потенціалу зазнало досить широкого дослідження. В науковій літературі виділено цілий ряд визначень поняття "виробничий потенціал". Зокрема, над цим питанням працювали такі вчені, як Ф. Альберт, І. Ансофф, О. Анчишкін, Т. Берднікова, А. Винокуров, Н. Кирич, Т. Клебанова, В. Ковальов, Н. Краснокутська, Б. Мочалов, М. Старовойтов, О. Федонін, Е. Фігурнов, Н. Хрущ, А. Шеремет, та інших. Але незважаючи на це єдиного підходу до формулювання поняття і на сьогоднішній день нема.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття сутності та структури поняття "виробничий потенціал" в контексті забезпечення економічної стійкості аграрного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначним при виборі місця розташування підприємства є наявність природних та матеріальних благ, трудових, інтелектуальних та інвестиційних ресурсів. Економічна ефективність підприємства базується на раціональному забезпеченні та використанні свого потенціалу. Земля, як основа виробництва, людський капітал – це трудові ресурси, які безпосередньо запускають в дію весь виробничий процес та оборотні активи, без яких неможлива робота підприємства являє собою потенціал підприємства. В процесі виробництва на потенціал підприємства здійснюють вплив об'єктивні та суб'єктивні чинники, зокрема склад та стан наявних ресурсів; рівень відповідності еле-

ментів потенціалу стратегічним цілям підприємства та здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім чинникам, забезпечуючи економічну ефективність виробничого процесу (рис. 1).

Війна розпочата проти України 24 лютого внесла корективи в діяльність будь-якого підприємства, особливо аграрної сфери. На перше місце вийшло завдання забезпечення продовольчої безпеки. Захоплення територій привело до скорочення орних земель, розграбування багатьох підприємств та елеваторів, в результаті захоплення портів продукція залишилась на складах і виник дефіцит оборотних коштів, ЗЗР та пального. Поставило основне питання: дослідити можливості ресурсів та віднайти джерела для їх економічного використання.

Перш за все постає необхідність узагальнити поняття "потенціал" та "виробничий потенціал" та конкретизувати дефініції цих економічних понять, які досить широко використовуються в економіці, але не мають єдиних визначень.

Термін "потенціал" походить від латинського "potentia" і перекладається, як сила, потужність. Також, термін "потенціал" трактується, як можливість, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані.

В науковій літературі виробничий потенціал має досить багато сутнісних характеристик, але вчені так і не досягли єдиної думки щодо визначення даного поняття. На основі наявних літературних джерел пропонуємо розглянути основні підходи до трактування поняття "виробничий потенціал" (табл. 1).

З наведеної таблиці можемо бачити, що думки вчених розходяться. Одні з них є прихильниками "ресурсного підходу" та вважа-

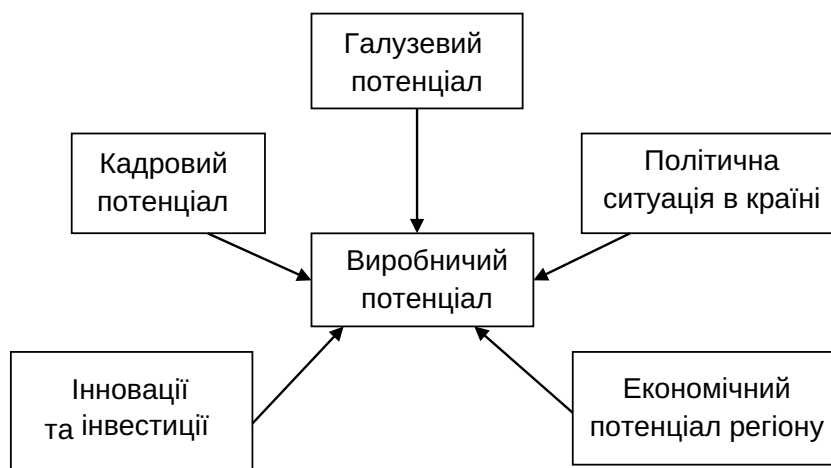

Рис. 1. Фактори впливу на виробничий потенціал

Таблиця 1

Визначення поняття "виробничий потенціал"

Автор	Визначення
Іщук С. О. [8]	Це складна, організована, динамічна система, яка формується з множин елементів, що перебувають у взаємозв'язку та взаємодії і виконують різні функції в процесі виготовлення продукції необхідної кількості та якості в терміни, визначені ринком.
Должанський І. Ж. [4]	Обсяг робіт у одиницях виміру витрат праці (нормо-годин), що може бути виконаний протягом деякого періоду часу основними виробничими працівниками на базі наявних виробничих фондів й оптимальній організації праці й виробництва.
Бачевський Б. Є. [2]	Здатність підприємства до подальшої його діяльності, що базується на тих ресурсах, які має. Цю здатність воно реалізує, використовуючи резерви.
Воронкова А. Е.	Сукупність вартісних і натурально-речовинних характеристик виробничої бази, що виражається в потенційних можливостях провадити продукцію певного складу, технічного рівня і якості в необхідному обсязі
Федонін О. С. [13]	Сукупність властивостей, накопичених системою в процесі її становлення й зумовлююча її можливість до функціонування й розвитку.
Горбунов Е. [6]	Джерела можливостей, коштів, запасу, які можуть бути наведені в дію, використані для рішення якого-небудь завдання або досягнення певної мети; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній області
Должанський І. Ж. [4]	Величина, що характеризує номінальні потенційні можливості підприємства на відміну від традиційного й, на наш погляд, помилкового підходу, що використовує максимальні величини показників виробничих характеристик об'єктів
Михайленко О. В. [9]	Потенційна можливість виробляти матеріальні блага для задоволення потреб населення, а також максимально можлива сукупність активних і пасивних, явних і прихованих альтернатив якісного розвитку соціально-економічної системи підприємства у певному середовищі господарювання.
Дацій Н. В. [7]	Виробничий потенціал підприємства це відображення його виробничої діяльності і складається він з наявних матеріально-технічних факторів трудового потенціалу підприємства.
Великий економічний словник [1]	Це наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення будь-чого
Олесюк О. І. [11]	Максимально можлива сукупність активних і пасивних, явних і прихованих альтернатив (можливостей) якісного розвитку соціально економічної системи підприємства у певному середовищі господарювання (ситуаційно-ринкова складова) з урахуванням ресурсних, структурно-функціональних, часових, соціокультурних та інших обмежень.
Навчальний економічний словник-довідник [3]	Це система взаємопов'язаних та певною мірою взаємозамінних елементів, що виконують різні функції у процесі забезпечення випуску конкурентоспроможної (або ні) продукції та досягнення інших цілей розвитку підприємства
Метленко Н. Г. [10]	Це інтегрована система функціонуючих та потенційних можливостей структурованої сукупності виробничих ресурсів промислового підприємства, яка сформована на основі системного підходу та здатна забезпечити розширене виробництво конкурентоспроможної продукції, отримувати максимальний ефект від операційної діяльності підприємства за допомогою підприємницьких здібностей персоналу з метою забезпечення сталого економічного розвитку промислового підприємства та задоволення корпоративних і суспільних інтересів.
Шепель Н. Г. [15]	Сукупність вартісних і натуральноречових характеристик виробничої бази підприємства, яка забезпечує можливість виробляти продукцію визначеної номенклатури, технічного рівня і якості в необхідному обсязі.
Швець В. Я., Жаран К. С. [14]	Це здатність виробничої системи виробляти матеріальні блага, використовуючи наявні ресурси виробництва, а також сукупність потенційних можливостей діяльності та наявність альтернатив, найбільш вдала комбінація яких дозволяє отримати ефективні економічні результати та синергійний ефект. Для стабільності та фінансової стійкості в роботі підприємства в сучасному швидкоплинному ринковому середовищі не достатньо врахувати лише ресурси.

Джерело: розроблено автором

ють, що виробничий потенціал – це не що інше, як ресурси, засоби, запаси які можуть бути використанні для виробництва того чи іншого продукту, надання послуг та досягнення мети підприємства. На нашу думку цей підхід в повній мірі не висвітлює всю суть поняття виробничий потенціал, адже не враховує сучасний стан потреб економіки. Другий підхід визначає виробничий потенціал, як потенційні можливості підприємства, ступінь його потужності. Третій – направлений на виявлення відповідності між наявним виробничим потенціалом і поставленими завданнями та цілями підприємства. В даному контексті виробничий потенціал розглядається не тільки, як сукупність ресурсів, а й потенційних можливостей підприємства досягнути поставлену мету.

Підсумовуючи вищенаведені підходи, можна зробити висновок, що виробничий потенціал – це сукупність наявних та потенційних ресурсів підприємства, які забезпечу-

ють досягнення ним поставлених цілей під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Звідси постає питання, з чого ж складається виробничий потенціал, адже щоб віднайти потенційні джерела ресурсів, необхідно розуміти, що являють самі по собі ці ресурси. Виробничий потенціал аграрного підприємства являє собою досить широку систему. До його складу входять: потенціал земельних ресурсів та природо-кліматичних умов, потенціал основних фондів, потенціал оборотних активів, потенціал необоротних активів, трудовий потенціал.

Потенціал земельних ресурсів та природо-кліматичних умов – здатність підприємства у своїй діяльності використовувати природні блага, як засоби виробництва. Потенціал аграрного підприємства на 70% формується безпосередньо за рахунок земельних ресурсів та залежить від їх якісних характеристик.

Потенціал основних фондів – наявна і збережена здатність основних фондів форму-

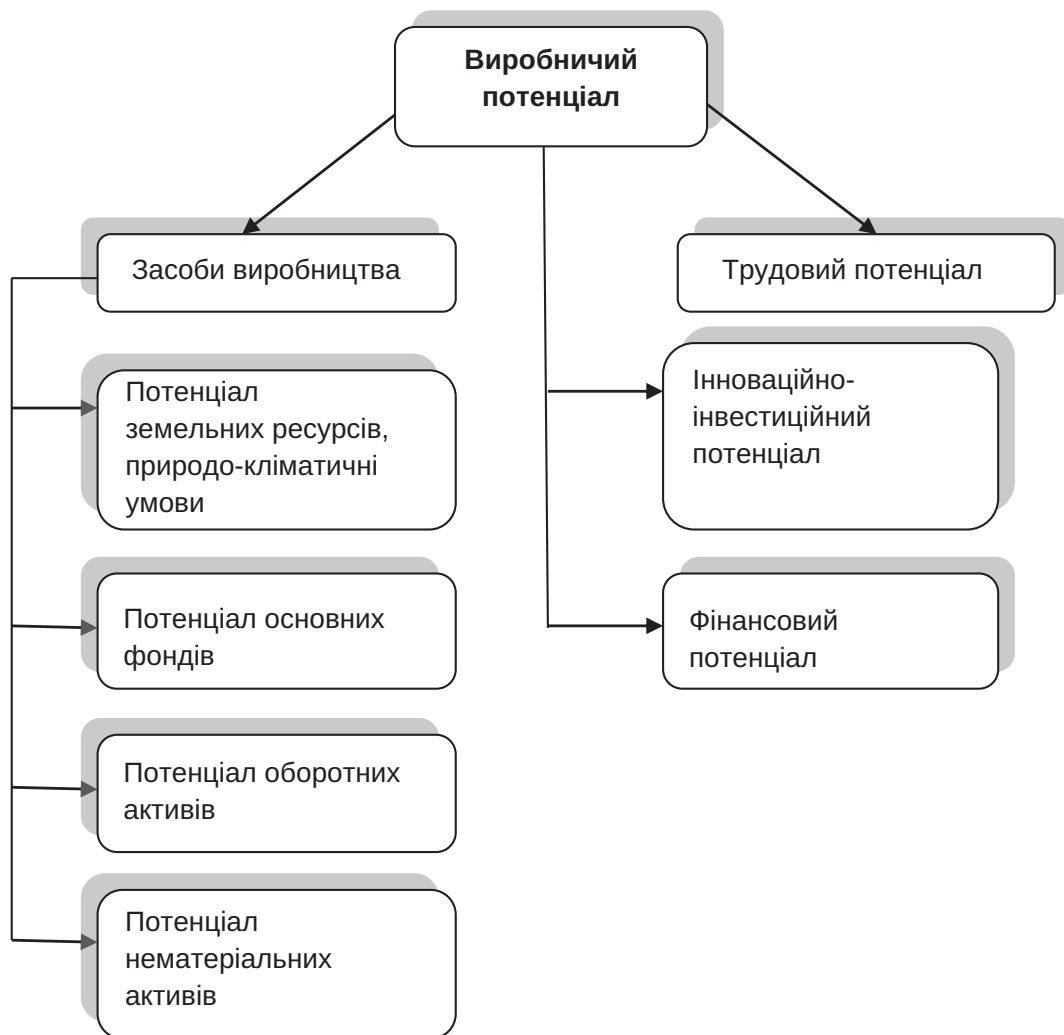

Рис. 2. Структура виробничого потенціалу

вати техніко-технологічну базу підприємства [5, с. 40].

Потенціал оборотних активів – це частина майна підприємства, що являє собою сировину, матеріали, паливо та інші допоміжні матеріали і використовується в виробничому процесі забезпечуючи його безперервність. Тільки вчасне і систематичне оновлення оборотних активів дозволить завершувати повний цикл виробництва.

Потенціал нематеріальних активів – можливість підприємства використовувати об'єкти інтелектуальної власності та інші ресурси нематеріального походження з метою отримання економічної вигоди. До цього ресурсу належать інформація про знання, досвід, аналітичні дані, патенти, ліцензії та інші інформаційні продукти за низького рівня потенціалу інформаційних ресурсів.

Фінансовий потенціал – здатність підприємства ефективно використовувати власні та залучені фінансові ресурси, що знаходяться в його розпорядженні, а також здатність збільшувати їх в разі необхідності.

Інвестиційно-інноваційний потенціал – це комплекс реальних та потенційних можливостей підприємства, які необхідні для впровадження інноваційного розвитку, та можливостей їх фінансування за рахунок інвестиційних ресурсів, отриманих з різних джерел.

Трудовий потенціал – величина можливої участі працівників в процесі виробництва з урахуванням психофізіологічних особливостей, рівня професійних знань, трудового досвіду при наявності необхідних організаційно-технічних умов. З початком війни склалася досить складна демографічна ситуація в країні, велика кількість працівників виїхали або призвані до лав ЗСУ і це є великою про-

блемою для підприємства. Адже, саме трудовий потенціал приводить в дію всі інші складові ресурсного потенціалу підприємства. Щоб забезпечити підприємство необхідною кількістю трудових ресурсів можливо використовувати аутсорсингові послуги, це по-перше зменшить фінансове навантаження, а по-друге не зупинить виробничий процес, що досить актуальне саме для аграрних підприємств, враховуючи сезонність в їх роботі.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що до елементів виробничого потенціалу можна віднести всі ті компоненти, які використовує підприємство в своїй діяльності з метою досягнення поставлених цілей.

Висновки. Підходи до визначення поняття виробничий потенціал на сьогодні залишаються досить дискусійними. Думки вчених розходяться, виділяючи три основні підходи до трактування виробничого потенціалу: ресурсний, структурний та цільовий, кожен з них має певні особливості. Проведені дослідження дають змогу зрозуміти, що під виробничим потенціалом підприємства слід розуміти наявні матеріальні та нематеріальні ресурси, а також потенційно можливі резерви, які підприємство використовує в своїй діяльності для досягнення поставленої цілі.

Думки щодо структури виробничого потенціалу також носять різноманітний характер. За класичною схемою виробничий потенціал включає в себе основні фонди, нематеріальні активи та трудові ресурси. Але науково-технічний прогрес не стоїть на місці, тому ми дотримуємось думки, про необхідність включення до структури і інноваційної складової, так як інформаційні технології також є суттєвим ресурсом в виробничій діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борисов А. Б. Большой экономический словарь. Москва : Книжный мир, 2003. 895 с.
2. Бачевський Б. Є., Заблодська І. В., Решетняк О. О. Потенціал і розвиток підприємства : навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 400 с.
3. Генеза ринкової економіки: Терміни, поняття, персоналії / За наук. ред. Г. І. Башнянина і В. С. Іфтемичука. 2-ге вид., випр. і доповн. Львів : „Магнолія 2006”, 2007. 688 с.
4. Должанський І.З., Загорна Т.О., Удалих О.О., Герасименко І.М., Ращупкіна В.М. Управління потенціалом підприємства : Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 362 с.
5. Касьянова Н. В. Потенціал підприємства: формування та використання. 2-ге вид. перероб. та доп. [текст] : підручник / Н. В. Касьянова, Д. В. Солоха, В. В. Морєва, О. В. Белякова, О.Б. Балакай. Київ : "Центр учбової літератури", 2013. 248 с.
6. Горбунов Э. Экономический потенциал развитого социализма. *Вопросы экономики*. 1981. № 9.
7. Дацій Н. Залучення інвестицій як засіб розвитку виробничого потенціалу промисловості. *Інвестиції: практика та досвід : Аналіз. Прогнози. Коментар*. 2008. № 19. С. 2–4.

8. Іщук С. Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств. *Регіональна економіка*. 2010. № 3. С. 48–56.
9. Михайленко О. В., Скопенко Н. С. Теоретичні аспекти формування виробничого потенціалу АПК. *Актуальні проблеми економіки : науково-економічний журнал*. 2011. № 3. С. 74–79.
10. Метленко Н.Г. Виробничий потенціал як фактор забезпечення розвитку внутрішнього господарського механізму промислових підприємств. *Ефективна економіка*. 2010. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=261>.
11. Олексюк О. І. Управління потенціалом акціонерних товариств. Автореф. дис. канд. екон. наук. Київ, 2001.
12. Олексюк О. С. Система підтримки прийняття фінансових рішень на макрорівні. Київ : Фінанси і Статистика, 1998. 342 с.
13. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олесюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2004. 316 с.
14. Швець В. Я., Жаран К.С. Виробничий потенціал як економічна категорія діяльності промислових підприємств. *Економічний вісник НГУ*. 2012. № 2. С. 59–65.
15. Шепель Н. Г., Берьозкіна А.Ю. Мобілізація потенціалу підприємства для реалізації стратегії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 5/201. С. 54–55.

REFERENCES:

1. Borysov A. B. (2003) *Bol'shoj ekonomicheskyj slovar'* [Big Economic Dictionary], Moskva, Knyzhnyj myr.
2. Bachevs'kyj B. Ye., Zablods'ka I. V. and Reshetniak O. O. (2009) *Potentsial i rozvytok pidpryemstva* [The potential and development of the enterprise], Kyiv, Tsentr uchbovoi literatury.
3. Bashnianyna H. I. and Ifemichuka V. S. (2007) *Geneza rynkovoї ekonomiky: Terminy, poniattia, personalii* [The genesis of the market economy: Terms, concepts, personalities] 2nd ed., L'viv, Mahnoliia 2006
4. Dolzhans'kyj I. Z., Zahorna T. O., Udalykh O. O., Herasymenko I. M. and Raschupkina V. M. (2006) *Upravlinnia potentsialom pidpryemstva* [Enterprise potential management], Kyiv, Tsentr navchal'noi literatury.
5. Kas'ianova N. V., Solokha D. V., Morieva V. V., Beliakova O. V. and Balakaj O. B. (2013) *Potentsial pidpryemstva: formuvannia ta vykorystannia* [The potential of the enterprise: formation and use] 2nd ed, Kyiv, Tsentr uchbovoi literatury.
6. Horbunov E. (1981) "The economic potential of developed socialism", *Voprosy ekonomyky*, vol. 9.
7. Datsij N. (2008) "Attracting investment as a means of developing the production potential of industry", *Investytsii: Praktyka ta dosvid : Analiz. Prohnozy. Komentar.* vol. 19, pp. 2–4.
8. Ischuk S. (2010), "Conceptual foundations for the formation and development of the production potential of industrial enterprises", *Rehional'na ekonomika*, vol. 3, pp. 48–56.
9. Mykhajlenko O. V., Skopenko N. S. (2011), "Theoretical aspects of the formation of the production potential of the agro-industrial complex", *Aktual'ni problemy ekonomiky : naukovo-ekonomichnyj zhurnal*, vol. 3, pp. 74–79.
10. Metlenko N. H. (2010), "Production potential as a factor in ensuring the development of the internal economic mechanism of industrial enterprises", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 8, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=261>.
11. Oleksiuk O. I. (2011), "Managing the potential of joint stock companies", kand. ekon. nauk, Kyiv.
12. Oleksiuk O. S. (1998) *Systema pidtrymky pryjniattia finansovykh rishen' na makrorivni* [Financial decision-making support system at the macro level], Kyiv, Finansy i Statystyka.
13. Fedonin O. S., Riepina I. M. and Olesiuk O. I. (2004), *Potentsial pidpryemstva: formuvannia ta otsinka* [Enterprise potential: formation and assessment], Kyiv, KNEU.
14. Shvets' V. and Zharan K.S. (2012) "Production potential as an economic category of activity of industrial enterprises", *Ekonomichnyj visnyk NHU*, vol. 2, pp. 59–65.
15. Shepel' N. H. and Ber'ozkina A. Yu. (2010), "Mobilizing the company's potential to implement the strategy" *Investytsii: pronyto to dosvid*, vol. 5/201, pp. 54–55.